

in Cajaphas' rechtszaal gold het, bij de worsteling op leven en dood, een strijd tusschen Gods heilig bestel met den Man van Smarte, en de valsche Messiasverwachting, waarin de valsche zelfverheffing van het Sanhedrin zich ten koste van Jezus' leven zocht te verheffen.

Herodes dreef met Jezus niet anders dan een onheilspellend spel. Pilatus scheen vaak meer zijn pleitbezorger te zijn, dan een rechter, die voor hem over leven en dood beschikte. Maar in het Sanhedrin verging de ingebeldheid, hoeheid van den Joodschen Raad zich tegen den Zone Gods, wiens gezag men dorst betwisten, om er zijn eigen *quasi*-Goddellijk gezag tegenover te stellen. Herodes doet in wat voorval, u vaak meer denken aan een onheilspellend, doch hier in het Sanhedrin gaat 't op leven of dood bij de diepst denkbare aanprijpende tegenstelling tusschen het heilig-Goddellijk en de onheilspellende nabootsing van wat tusschen God en Satan beslissen zou.

Met zulk een bealtheid leefde geheel het Sanhedrin in zijn delende verwachting in, dat er niet maar een oordeel tegen Jezus uitging, maar dat een bittere woede zich van het Sanhedrin en zijn diensaren meester maakte, toen Jezus hun het onheilspellende masker van het aangezicht afrok, en zonder aarzeling of bemaning zijn eigen Goddelijk gezag tegen hun zondige inbeelding over stelde. Op het standpunt waarop het Sanhedrin stond, kon het niet anders, of Jezus raande hun eere en hun gezag op de griedende wijze aan. Het gold hier van tweeën één: of Jezus moest bukken voor het gezag dat de mannen van het Sanhedrin zich aanmatigen, of, kon 't, gelijk van zelf spreekt, hier niet toe komen, dan lag in Jezus optreden de hen in niets ontziende veroordeeling. En nu 't eenmaal geen aarzeling meer toeliet, maar de Christus zijn Goddelijke Majesteit tegenover den onheiligen Joodschen overmoed moest doen uitkomen, maakte een dooddelijke woede tegen Jezus zich aanstonds van heel het Sanhedrin meester, en kon Jezus niet anders doen, dan de Joodische nachthebbers aan het door niets af te weren verderf prijsgeven.

De geestelijke beginselstrijd moest op dit oogenblik tusschen den Zone Gods en de Joodische belagers ten volle uitgesproken worden. Eerst beproefde Cajaphas met zijn manschap dit toen op de gewone manier. Men zocht getuigenis tegen Jezus, om hem van doodzonde tegen den Heiligen Raad aan te klagen. Doch dit hielp niet. Afdoende getuigen waren er niet, en Jezus gaf op al zulk rechterlijk geknust niet eenmaal antwoord. Jezus zweg. En juist dat zwijgen deed toen de spanning van den Raad op het hoogste toenemen. Jezus had eenmaal onder de schare en zelfs in den Voorhof zich beroepen op zijn heilig Messiaschap. Veel meer dan al 't overige had juist dit het Sanhedrin tot in zijn diepste wezen geërgerd. Ze konden het niet zettten, dat Jezus zich eigen Goddelijk Gezag had toegereigd. Dat mocht niet langer geduld. Jezus moest dit, heel hun gezag ten eenenmale verbrekkend, beweren zelf terugkomen, en anders moest het op den dood met hem gaan. En die nu kwam al spoedig tot uiting, toen de Hoogepriester, niet langer meester van zich zelf, op eens doordrong om het tusschen Jezus en het Sanhedrin tot een beslissing te brengen. Jezus moest zijn hoog beweren van den Messias te zijn terugnemen, of zijn doodvonnis lag gereed en was gewis. Vandaar dan ook die ontzettende vraag, die Cajaphas plotseling aan Jezus dorst stellen: 'Ik bezweer u bij den levenden God, dat gij ons zegt of gij zijt de Christus, de Zone Gods!' En die vraag nu brengt op eenmaal het geheel eenig geding tot beslissing. Op die vraag toch antwoorde de Christus zoo doordringend mogelijk: 'Gij hebt 't gezegd. Doch ik zeg u liever, van nu aan zult gij zien den Zoon des menschen zittende ter rechterhand der kracht Gods en komende op de wolken des hemels'.

Bij deze alle aarzeling nederwerpende betuiging van Jezus, slaat nu de geestesstemming in het Sanhedrin als met één slag geheel in haar tegendeel om. Nu Jezus het aan had gedurfd om zulk een allen twijfel buitensluitende betuiging af te leggen, slaat der Joden aarzeling in een woede over, die niets meer ontzet, en die, had men gedurfd, er toe zou geleid hebben, dat ze Jezus op staanden voet aangrepen en van zijn leven beroofden. Om de Romeinen dorsten ze dit niet, maar wat men tergend, hoonend en krenkend hem aan kon doen, dat spaarden ze Jezus in geen enkel opzicht. Priesters en Dienaren saam konden geen weerstand bieden aan den helschen lust, om hun slachtoffer te grieven en te kwellen. Ze spuwden hem in 't aangezicht, ze sloegen hem met vuisten, en weer anderen gaven Jezus kinnelbakslagen, zeggende: 'Profeteer ons, Christus, wie is 't die u geslagen heeft!' Maar wat boven dit alles uitging, en de zaak beslissende, was de kreet van den Hoogepriester, van uit zijn rechterstoel, om het des doods schuldig over Jezus uit te roepen. Hij deed daarbij, wat alleen in de ernstigste gevallen meer was gezien, hij greep eerst zich zelf aan, en verscheurde zich zijn kleed, en eerst toen dit heel den Raad den aangrijpenden ernst van het ontzettend oogenblik gevoelen deed, sprak hij 't doodvonnis over Jezus in dezer voege uit: 'Hij heeft God gelasterd, wat hebben wij nog getuigen van noode? Zie, nu hebt gij zijn Godslastering gehoord. Wat dunkt u liever?' En toen nu op deze vraag het vonnis door den Raad moest worden uitgesproken, toen weerklonk door de raadzalen van allen kanten de eenparige slotsom: 'Hij is des doods schuldig!' Moge allicht een enkele nog gearzeld hebben, dit kon niet meer meellen. Het ging om dood of leven niet alleen, maar om de ontzettende Godslastering of te wel om de Goddelijke vereering afvergender belijden van den Zone Gods.

Slechts eenmaal in de geheele historie der wereld zou 't tot de keuze tusschen deze beiden kanten moeten. Jezus was wat hij beled te zijn, doch dan bleef er ook geen keuze, maar vergreep zich op de meest Godslasterlijke wijze aan den Heiligen God, wie niet aanstonds voor Jezus de knie hoog en hem in zijn majesteit eerde. Er waren ook vroeger misleidende geesten, er waren openlijke bedragers geweest, die zich voor Messias hadden uitgegeven, en al 't volk bedrogen. Doch eenmaal zou de ware, zou de echte Messias verschijnen, maar dan zóó, dat al wie behoudens ten leven zocht, zich aan hem te onderwerpen, in hem te gelooven en hem zich toe te wijden had. Dit geheel eenig oogenblik was nu in de Raadzalen van het Sanhedrin aangebroken. In deze Raadzalen waren de mannen en priesters gezeten, die zich het recht aanmatigen, om over de toekomst van het Godrijk te beslissen, en voor hen verscheen nu de eenige waarachtige Messias, de Zone Gods die de verloren wereld verlossen zou. En het feit zelf, dat men in het Sanhedrin Jezus niet doorzag en niet begreep, maar in zijn bittere woede

al ware 't ook maar de mogelijkheid nog kon aannemen, dat die Jezus die daar voor hen stond, en sprak gelijk hij sprak, een misdader en bedrieger van het volk zou zijn, gaf het volgendend bewijs, dat het geestelijk oog van het Sanhedrin geheel verdonkerd was. Jezus voor zich te zien staan op zulk een alles beslissend oogenblik, en dan nog te kunnen aarzelen, en na wat Jezus zoo plechtig sprak, nog aan geestelijk zelfbedrog van Jezus ook maar te kunnen denken, verried zulk een demonisch geestelijke inzinking, dat heel het Sanhedrin als een belichaming van de leugen tegen Jezus als het vleeschgeworden Woord overstond. Noch daarvoor noch daarna spande het ooit op gelijke wijze tusschen waarheid en leugen. En daarom is het 't Sanhedrin dat hier zich zelf veroordeelt, en is het Jezus aan wien de kroon der eere door den Vader wordt toegereikt. Jezus zag zich zelf reeds aan de rechterhand des Vaders gezeten, en het was uit dit zalig, allesbeheerschend besef, dat hij het Sanhedrin in zijn geestelijken ondergang neerwierp.

Dr. A. K.

Amsterdam, 28 Maart 1919.

Prof. Visscher heeft, al was het niet rechtstreeks aan ons adres, thans in de *Stichtse Courant* medegedeeld op welke gronden zijne beschuldiging rustte, dat het kwaad dat in de kringen van de heeren Netelenbos en Veltenaar openbaar werd, tot deze mannen kwam uit de hoogere regionen der gereformeerde actie en deze volgelingen slechts uitspraken wat hunne voorgangers hun leerden.

Als bron van deze beschuldigingen verwijst Prof. Visscher naar *De Heraut*, niet alsof wij zelf tot deze 'hoogere regionen' zouden behooren, waarvan de geestelijke infectie uitging, want Prof. Visscher is wel zoo vriendelijk te getuigen, dat onze redactie als trouwe wachters op Sions muren staat, maar in zooverre ons eigen blad hem den grond van deze aanklacht verschaft had. Op twee feiten wijst hij. Vooreerst, dat Dr. Aalders voor enkele jaren op de wetenschappelijke samenkomst der Vrije Universiteit enkele dingen gezegd heeft over den Pentateuch, waartegen toen onze redactie meende te moeten opkomen. En ten tweede, dat we onlangs een protest opnamen tegen een advertentie, die in het Gereformeerd Jongelingsblad was verschenen. Voor een dergelijke zeer ernstige beschuldiging is dit feitenmateriaal toch al zeer gering.

Wat de bedoelde advertentie betreft in het Gereformeerd Jongelingsblad, zoo merkt Dr. de Moor in *Noord-Hollandsch Kerkblad* terecht op, dat de bedoelde motie van afkeuring pas in de *Heraut* van 2 Maart is opgenomen en dus moeilijk als een bewijs kan gelden voor een beschuldiging, die 9 Februari in de *Stichtse Courant* verscheen. Bovendien zal, met alle waardeering, die we hebben voor het Gereformeerd Jongelingsblad, toch wel niemand meenen, dat de advertentie-rubriek van dit blad behoort tot de 'hoogere regionen der Gereformeerde actie'.

En ook wat den eersten bewijsgrond betreft, staat het niet veel beter. Dr. Aalders neemt zeker wat de Oud-Testamentische studien betreft, in onze kringen een eereplaats in, maar noch Dr. Netelenbos noch Dr. Veltenaar is een volgeling of leerling van Dr. Aalders en het pas verschenen boek van Dr. Aalders over de Profeten toont wel, hoe geheel onjuist de voorstelling is, alsof het kritische kwaad, dat veront-rustte, van hem zou zijn uitgegaan. Dr. Aalders behoort juist tot die geleerden, die met grooten moed tegenover de critiek optreden en haar bezwaren tegen de Schrift weerleggen. Aan zijn onvoorwaardelijk buigen voor het gezag der Schrift is nooit door ons getwijfeld. Het geschied, dat we destijds met hem hadden over den Mozaïschen oorsprong van den Pentateuch, raakte, zooals ook toen zoo beslist mogelijk door ons verklaard is, niet het gezag der H. Schrift zelf. In dat opzicht weten we, dat Dr. Aalders geheel aan onze zijde stond.

Zoo blijft er van de beschuldiging, dat het kwaad in de hoogere regionen school, dus niet veel over.

Prof. Visscher, aan wiens oordeel we overigens zeer veel hechten, omdat we weten, dat hij een helderen blik heeft en zelf van harte voor de Gereformeerde belijdenis opkomt, had zeker beter gedaan deze beschuldiging niet neer te schrijven.

Dr. Veltenaar.

Naar aanleiding van de critiek, die we onlangs oeffenden op de brochure over de Schriftcritiek, welke Dr. Veltenaar in *Ons Arsenaal* schreef, en waarin, naar het ons voorkwam, niet onbedenklijke uitspraken voorkwamen, zond Dr. Veltenaar ons het volgende schrijven:

Hooggeachte Redacteur,

Naar aanleiding Uwer welwillende critiek zij het mij vergund, het volgende ter Uwer kennis te brengen:

Vooreerst spreek ik er mijn leedwezen over uit, dat ik door mijn minder voorzichtige wijze, waarop ik mij over verschillende critische quaesties heb uitgelaten, zoals op blz. 20 en 21 van mijn brochure, den indruk heb gewekt, alsof ik daarin mijn eigen gevoelens heb willen geven, wat niet het geval is, en verklaar gaarne, dat ik geen grond heb om te onderstellen, dat de meeste Gereformeerde theologen alzoo denken, als ik hen had voorgesteld.

Ten tweede wensch ik terug te nemen, wat ik op blz. 22 en 23 heb gezegd over het Schepingsverhaal in Genesis 1, toen ik Genes. 1 meer karakteriseerde als gedicht dan als historie. Terwijl ik in de derde plaats verklaar van ganser harte heel de H. Schrift als Gods Woord te erkennen in dien zin, zoals de Gereformeerde Kerken dit blijken haar Belijdenisschriften doen. Ik behoeft er zeker niet aan toe te voegen, dat het mij leed doet door mijne onvoorzichtigheid ergernis te hebben gegeven. Daar het

mijne bedoeling niet is geweest het gezag der H. Schrift te verzwakken.

Met dank voor de plaatsing
Uw dienstw. dienaar
C. VELTENAAR.
Vennendaal, 24 Maart '19.

Het kan ons niet anders dan een oorzaak van groote vreugde wezen, dat Dr. Veltenaar, zonder eenigen dwang op hem door een kerkelijke vergadering uitgeoefend, van zelf er toe kwam om op zoo ridderlijke wijze te herroepen hetgeen hij in een onbewaakt oogenblik schreef.

Dat het de bedoeling van Dr. Veltenaar niet was, het gezag der H. Schrift te verzwakken, nemen we gaarne van hem aan. Op het glubberig pad der Schriftcritiek zich wagende, waar hij niet thuis was, gleed hij uit. Maar de oprechte erkenning hiervan en het openlijk uitspreken, dat hij leed gevoelt over de door hem gegeven ergernis, eert hem. Want er behoort moed toe te erkennen, dat men gedwaald heeft.

Naar wij hopen, zal de zaak hiermede nu uit zijn. Het gewekte wantrouwen kan thans voor vertrouwen plaats maken. Er behoort naar Christus Woord ook in ons hart meer blijdschap te wezen over een broeder, die van de dwaling zijns wegs zich bekeert, dan over negen en negentig, die nooit zijn afgedwaald.

Prof. Dr. Buitendijk.

Het zal wel niemand verwonderd hebben, dat Directeuren der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag onzen uitnemenden lector in de biologie, Dr. F. J. J. Buitendijk, tot hoogleraar in de Medische faculteit benoemd hebben.

De wijze, waarop Dr. Buitendijk zijn physiologisch laboratorium heeft ingericht en daaraan werkzaam is geweest, heeft hem de volle erkenning en waardeering ook van buiten onzen kring staande geleerden verworven. Het bleek steeds meer, hoe het aan de Vrije Universiteit gelukt was, in Dr. Buitendijk een der uitnemendste krachten op dit gebied aan zich te verbinden. En nu de heer Buitendijk onlangs op een proefschrift, dat in wetenschappelijke kringen zoo hoog gewaardeerd werd, tot Doctor promoveerde, was er zeker geen reden, om onzen lector niet de waardigheid van het professorenambt te gunnen. We verbliden ons dan ook zeer in deze benoeming en wenschen Dr. Buitendijk met deze eervolle onderscheiding, die zoo zeer door hem verdiend is, van harte geluk.

De Vrije Universiteit ziet daardoor te gelijk haar medische faculteit zich uitbreiden, wat ook wel noodig is, want volgens de bepalingen van de H. O.-wet, moet onze Hoogeschool binnen enkele jaren een nieuwe faculteit, met drie hoogleraren bezet, rijk zijn. Aan de medische faculteit ontbreekt nu slechts één hoogleraar nog om aan dezen cisch der wet te voldoen.

Indiscreties.

In de Pers kan men soms berichten aantreffen over benoemen of mutaties, die aan de Vrije Universiteit zouden plaats vinden. Zoo gaf de *Nederlander* eenigen tijd geleden een heele lijst van nieuwe professoren, die benoemd zouden worden, en wist zij nu weer te vertellen, dat Prof. Fabius zijn ontslag als hoogleraar zou nemen. En alsof de ernstige afstraffing, die Prof. Fabius daarvoor aan de *Nederlander* gaf, niet voldoende was geweest, komt thans de *Amsterdammer* weer met een bericht uit Zuid-Afrika overgewaaid, dat aan een Doctor in de Letteren aldaar de benoeming van het Hoogleeraarschap in de Literarische faculteit zou zijn aangeboden.

Natuurlijk komen zulke berichten altoos uit een troebele bron. Zoolang een benoeming niet vaststaat, wordt noch door de Faculteit, noch door den Senaat, noch door Curatoren daaraan ruchtbaarheid gegeven, terwijl ook de personen, die voor een Hoogleeraarschap gepolst worden, dit natuurlijk evenmin zullen doen. In de kraamkamer worden geen vreemden toegelaten. Al wat uit deze kraamkamer verkipt wordt of uittekt, berust dus op indiscretie, en de Christelijke Pers vooral moest te hoog staan om daaraan publiciteit te geven. En in elk geval behoort men, zoals Prof. Fabius onlangs terecht opmerkte, dan toch eerst bij de betrokken personen of colleges te informeren, of dergelijke berichten juist zijn. Nu wordt het niet anders dan een jacht op 'nieuwjes' om aan een zekere nieuwsgierigheid van het publiek te voldoen.

Op zich zelf zou dit een vergelijkelijk zwak wezen, wanneer de personen, die het gold, daardoor niet in een zeer onaangenaam parket gebracht werden. Een doodsbbericht zoolang men nog leeft, is zeer onaangenaam, en evenzoo, wanneer de kranten al komen vertellen, dat men als professor abdicert, terwijl men nog aan geen aftreden denkt. Er ontstaat dan zoo licht de schijn, alsof zulk een bericht met opzet de wereld is ingezonden, om iemand bijv. een wenk te geven, dat hij beter deed heen te gaan. En zoo kan het bericht van een benoeming, die op til heet, allicht gelanceerd worden door een der vrienden van den genoemde, die hem voor het professoraat geschikt acht en zoo de aandacht op hem vestigen wil. En natuurlijk is het voor den betrokkene dan hoogst onaangenaam, wanneer hij ten slotte niet wordt benoemd.

Waarbij eindelijk nog komt, dat degenen, die alleen van den werkelijke stand van zaken op de hoogte zijn, meestal geen officiële bevestiging of demerit van zulke loopende geruchten kunnen geven, zonder daarmede geheimen te schenden.

Het is daarom wel noodig, dat de Christelijke pers zich van deze nieuwjes-jacht op professoraal gebied onthoudt. Er

wordt daardoor meer kwaad gesticht, dan men oppervlakkig zou vermoeden.

Amsterdam's Kerkeraad.

Volgens een bericht in de Pers zou de Kerkeraad van Amsterdam een voorstel om tot herziening van de Confessie, de Liturgie en de Kerkenorde over te gaan en daartoe een voorstel bij de Generale Synode in te dienen, verworpen hebben. Zelfs een voorstel om deze zaak commissoriaal te maken, kon geen genade in de oogen van den Kerkeraad vinden.

Nu dient natuurlijk nader te worden afgewacht, welke gronden den Kerkeraad tot dit besluit bewogen hebben. Het kan wezen, dat het voorstel zelf te onbelijnd was om daarop in te gaan. Een algemeene revisie van al onze Belijdenisschriften, heel onze Liturgie en gansch onze Kerkenorde wordt zeker door niemand gewenscht en zou heel het kerkelijk leven op losse schroeven zetten. Maar de Kerkeraad van Amsterdam zou toch toonen al zeer weinig den diepen ernst van dit vraagstuk te verstaan, wanneer hij meende, dat onze Confessie, Liturgie en Kerkenorde volstrekt geen aanvulling of herziening behoeven.

Er is een conservatisme, dat juist het gevaarlijkst is, omdat het de macht der revolutie onttekent.

Niet eerst nu, maar reeds jaren lang is in onze Pers van meer dan een zijde op uitbreiding van onze Confessie en herziening onzer liturgische formulieren aangedrongen. Het is geschied door de uitnemendste mannen die God ons geschonken heeft. En wanneer een zoo machtig en invloedrijk college als Amsterdam's Kerkeraad nu formeel verklaart, dat het van zulk een revisie niet weten wil, dan dient toch wel openlijk te worden uitgesproken op welke gronden zulk een besluit rust.

Het geldt hier een levensbelang van heel de Kerk.

Met belangstelling zien we daarom te gemoet, dat een nadere toelichting en verklaring van dit besluit ons zal gegeven worden. Eerst dan is een debat over dit besluit mogelijk en kan argument tegenover argument gesteld worden.

Is de Hervormde Kerk een schijnkerk?

XIV.

Onze beschouwing van de Hervormde Kerk is hiermede ten einde gebracht. Van enghartigheid of bekrompenheid zal wel niemand ons bij deze beschouwing beschuldigen. We hebben den Gereformeerden broeders, die in de Hervormde Kerk den strijd meenen te moeten blijven voortzetten, ook al konden we hun standpunt niet deelen, ten volle recht laten wederaren, en door te wijzen op wat door ons zelf vóór 1886 was gedaan tegenover de Afgescheiden Kerken, voor een al te scherp en hard oordeel over hun blijven onder de Synodale organisatie gewaarschuwd. En hoe beslist we deze Synodale organisatie met haar onwettigen oorsprong en verderfelijken invloed ook aan de kaak hebben gesteld, we hebben volmondig erkend, dat in de Hervormde Kerk toch onderscheid moet gemaakt worden tusschen de Synodale organisatie en de plaatselijke Kerken en deze niet alle voor valsche Kerken of schijnkerken mogen verklaard worden. Al heeft de deformeerende macht, die van deze Synodale organisatie uitgaat, al deze Kerken aangetast, al is niet één daarvan ongeschonden gebleven, toch zijn er onder deze plaatselijke Kerken nog vele, die trots deze deformatie werkelijk Kerken van Christus gebleven zijn, omdat er een vergadering van Christ-gelovigen is, omdat het Woord Gods er wordt gepredikt en omdat de sacramenten er naar Christus inzetting worden bediend.

Komen we tenslotte tot de praktische vraag, welke gevolgen uit deze beschouwing voortvloeien voor onze houding tegenover de Hervormde Kerk als geheel en de plaatselijke gemeenten, die tot haar behooren, dan spreekt het wel van zelf, dat van kerkelijke gemeenschap met deze Hervormde Kerk als geheel, evenmin als met de in haar zich bevindende plaatselijke Kerken sprake kan wezen, zoolang deze Kerk staan blijft op het standpunt, dat ze dusver inneemt, of deze plaatselijke Kerken zich niet aan de macht der Synodale organisatie onttrokken hebben. Geestelijke gemeenschap kan er met de geloovigen in deze Hervormde Kerk zeer wel wezen, want deze geestelijke gemeenschap strekt zich tot alle Christ-gelovigen uit, in wat Kerk of Kerkengemeenschap ze ook gevonden wordt. Het: ik geloof eene heilige, algemeene, Christelijke Kerk, de gemeenschap der heiligen, spreekt het diepst de overtuiging uit, dat al Gods kinderen tot deze eene Kerk behooren, dat we met hen allen verbonden zijn door den mystieken band des geloofs, dat we één Heere hebben, één geloof en één doop. Welke kerkelijke muren of statelsels ons verdeelen, daaronder ligt de eenheid voor al Gods volk in het fundament Christus, en over deze statelsels en scheids-muren heen kunnen we daarom aan ieder, die in waarheid den naam van Christus belijdt de broederhand reiken. Die geestelijke gemeenschap is zelfs volstrekt niet alleen beperkt tot de gemeenschap des geloofs in Christus, maar kan zich ook op allerlei praktisch terrein openbaren, voor zoover we saam optrekken om de macht van het ongeloof te bestrijden of de belangen van Gods Koninkrijk te bevorderen. Saamwerking op het gebied van de Christelijke School, op het gebied van de Christelijke politiek, op het gebied van het Christelijk sociale leven is dus zeer wel mogelijk en zelfs uitermate gewenscht, om voor het gevaar van kerkisme ons te behoeden. Van

daar dat we het steeds hebben afgekeurd, wanneer men van Hervormde zijde Hervormde Christelijke Scholen heeft opgericht, een Hervormde politieke partij wilde stichten, de Christelijke arbeiders of patroons in een Hervormde organisatie wilde saambinden. Dat alles is kerkisme in den slechtsten zin des woords. Het snijdt den band van de gemeenschap des geloofs door, brengt den scheidsmuur, die op kerkelijk gebied helaas bestaat, ook op het sociale leven over, en maakt, dat er ten slotte geen enkel terrein meer overschiet, waarop degenen die toch broeders in Christus zijn, elkander kunnen ontmoeten. Een Christelijk Sociaal Congres, zoals we nog pas weer beleefd hebben, waarop mannen uit verschillende Kerken saam hebben gewerkt aan de Christelijke belangen van heel ons volksleven, is daarom voor ons zulk een verblijdend teeken. De gemeenschap der heiligen werd daar niet alleen geloofd, maar gezien.

Zelfs behoeft, waar het algemeene belang betreft van het Christelijk leven, samenwerking met de Hervormde Kerk als geheel, noch met de plaatselijke Kerken, die in haar worden gevonden, niet te worden afgesneden van onzen kant. Niet alsof we met de Synodale organisatie als zodanig daarom eenige gemeenschap zouden willen hebben, maar de Hervormde Kerk vormt een geheel, ze wordt door de Synode gerepresenteerd en men kan met de Hervormde Kerk niet een gemeenschappelijke actie voeren, dan door met de Synode, die haar bestuurt, in aanraking te komen. Het gezag, dat de Roomsche Paus zich aanmatigt als stedehouder van Christus, verwerpen we beslist en onvoorwaardelijk; met den Paus als zodanig kunnen we geen gemeenschap hebben; maar waar in de Roomsche Kerk nog een stuk zit van de Christelijke Kerk en deze Kerk nu eenmaal door den Paus gerepresenteerd wordt, zou een gemeenschappelijke actie van alle Christelijke Kerken bijv. tegen den gruwel van een heel de Christenheid verwoestenden oorlog ons met de Roomsche Kerk, vertegenwoordigd door den Paus, in gemeenschap kunnen brengen. Zoo hebben ook onze Gereformeerde Kerken met de Hervormde Kerk, vertegenwoordigd door hare Synode, het vredesmanifest ondertekend, en zoo zouden we evenzeer het gezamenlijk hebben kunnen opnemen voor de bedreigde Protestantse Kerken in Hongarije.

En hetzelfde geldt evenzeer van de plaatselijke Kerken in de Hervormde Kerk. Er zijn tal van Christelijke en zedelijke belangen, waarin samenwerking niet alleen mogelijk, maar zeer gewenscht is. Bestrijding van de kermis, het aandrigen bij de Overheid om voor Zondagstraf te waken enz. kan tot samenwerking met den Kerkeraad der Hervormde Kerk leiden, opdat er een gemeenschappelijke actie van de Christelijke Kerken uitga. Over de al of niet zuiverheid van zulk een plaatselijke Kerk wordt daarmee geen oordeel geveld. Men heeft alleen te rekenen met het feit, dat er zulk een plaatselijke Christelijke Kerk aldaar bestaat en dat men met deze Christelijke Kerk bij de Overheid wil opkomen voor wat een Christelijk volksbelang is.

Zelfs achten we het niet ongeoorloofd, om nog een stap verder te gaan en te verklaren, dat er evenmin principieel bezwaar tegen bestaat, om wanneer de Hervormde gemeente in moeilijkheid verkeert, doordat haar kerkgebouw bijv. in het ongereede is geraakt, haar het gebruik van ons eigen kerkgebouw aan te bieden, opdat de bediening des Woords en der sacramenten kunne doorgaan, althans wanneer deze Hervormde gemeente een Christelijk karakter draagt. We staan met zulk een plaatselijke gemeente der Hervormde Kerk niet op voet van oorlog; ze is voor ons geen Carthago, dat verwoest moet worden; maar we hebben in haar een stuk van Christus'-Kerk te erkennen, wanneer het Woord er nog zuiver bediend wordt. En daarom kan als daad van goede nabuurschap en van Christelijke liefde aan zulk een gemeente, wanneer zij anders van de bediening des Woords zou verstoken moeten zijn, ons kerkgebouw ten dienste worden gesteld, evenals ook omgekeerd wel van Hervormde zijde is geschied. Men heeft in onze Zuidelijke provincien zelfs tal van plaatsen, waar Roomschen en Protestanten één kerkgebouw gebruiken. In het kerkgebouw schuilt voor ons geen heiligheid, en waarom zouden we dan niet, wanneer de nood dit vordert, ons kerkgebouw ten dienste van de Hervormde gemeente kunnen afstaan, mits de eigen dienst des Woords daardoor maar geen schade lijdt.

En eindelijk is er ook geen bezwaar tegen en achten we het zelfs zeer wenschelijk, dat vooral op onze dorpen de predikanten onzer Kerken den omgang met den predikant der Hervormde Kerk, wanneer deze een prediker van Christus is, niet mijden, maar veeleer zoeken. De burgerlijke beleefdheid eischt reeds op dorpen, dat men over en weer elkander bezoeken brengt. Het saamleven werkt hier nog zooveel sterker dan in onze groote steden. Men kent en ontmoet elkander telkens. En niet alleen de burgerlijke beleefdheid, maar ook de band van de eenheid des geloofs moet hier tot wederzijdsche waardeering en eerbiediging nopen. Een predikant in de Hervormde Kerk is geen Baalsdienaar of leugenprofeet, wanneer hij het Woord Gods verkondigt. Men mag zijn kerkelijk standpunt niet goedkeuren, maar men heeft toch in hem een mededienaar van Christus te zien. In de eerste dagen der Afscheiding, en zoo ook toen de Dolantie begon, moge dit vask moeilijk geweest zijn, in zooverre deze Hervormde predikanten als vervolgders der geloovigen waren opgetreden, de wet-tige predikanten uit hun ambt gezet en hun plaats hadden ingenomen. Het vlijmend scherpe woord, dat Dr. Hoedemaker

toen eens denaars', v Maar al wa degenen, di plegd hadd te reiken, th anderd. Een hun plaats een vroegere worden aan deel aan de waar de no van alle Cl schrikkelijke het Christen zooveel dit Groen van l dat de tij Protestanten brandstapel voor ons Ch dood te ste licht dichter denkt. En ine de diepere e dit dan niet zichte van o Kerk, van w vraagstuk or heid in de meden word biuden kan,

Prof. Gro

gende schrij

Nu mij va

om het artik Ll opnam ove te beantwoor plaatsruimte

In het stat tusservaring' l schuldigen van niet al te de woorden e rechte wijze l toond, waari deze aankla

Ernstig dat andere beschu minder, dan doe aan, zoo Heiligen Gee en zijn Heila klacht waarb weken van l is niet waar l

'Christuserva getord aan l Zijnen, om d plaats te sch kunnen lezen enkele ding

aanhalen van komt voor h geloof, en l naast kennis

Heel het l opwaarts' l it mij nooit is om gaat, he

Immers in m den band zel bonden zijn, die hand aan

ervaring geu en 2. verdie lijken hand

Christuservar Bij het ei men eigen r tracht te be van de ond Geest in alle meent, dat

zeldse voor e gemeenschap verkregen. D dat de Schri de geinspre

ervaring als voorgesteld, de hui ten a gen van Ch niet een Ch

hun eigen l hun omrent zal immer v bepaald zijn, zou kunnen

Schrift. En l terug, wat v terecht oorde weg aan and

En nu het schijld den voor den per In de eerste te omschrijve het meest a

treedt, dat e vallen op Ch werkt door l ervaren wor

een persoon ondervinden werkingen, d daartegen op geheel op zu

Heiland, Die in den gelo person noo ik daarop l opwaarts' l

Schrift dat v toelicht, dat z

lijkt, die ze in de harten Zijn Geest i Zijn lidmate

dat nu tot zeker indivi niet schrijve Christus zelf

van Zijn we moet er toe naar den v maar neerz

bij nu in h komt uit e meenen, dat bruik van d

Met vrien